ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (όγδοο τμήμα)

της 30ής Απριλίου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Άρθρα 4 και 5 – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Συμβάσεις ενυπόθηκου δανείου – Ρήτρα περί προμήθειας για τα έξοδα φακέλου – Σαφής και κατανοητός χαρακτήρας των ρητρών»

Στην υπόθεση C-39/24,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 6 de Ceuta (έκτο τμήμα του πρωτοδικείου Ceuta, Ισπανία) με απόφαση της 2ας Ιανουαρίου 2024, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 15 Ιανουαρίου 2024, στο πλαίσιο της δίκης

Justa

κατά

Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (όγδοο τμήμα),

συγκείμενο από τους S. Rodin (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, N. Piçarra και N. Fenger, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Spielmann

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA, εκπροσωπούμενη από τους M. Á. Cepero Aránguez, J.. Martínez Gimeno και C. Vendrell Cervantes, abogados,

– η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. J. Ruiz Sánchez,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους J. Baquero Cruz, P. Kienapfel και N. Ruiz García,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία, αφενός, του άρθρου 4 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29) και, αφετέρου, του άρθρου 7 της οδηγίας 2014/17/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για καταναλωτές για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία και την τροποποίηση των οδηγιών 2008/48/ΕΚ και 2013/36/ΕΕ και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1093/2010 (ΕΕ 2014, L 60, σ. 34).

2 Η υπό κρίση αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Justa και της Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA, με αντικείμενο τον φερόμενο ως καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας περί προμήθειας για τα έξοδα φακέλου σε σύμβαση δανείου.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 93/13

3 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει ως εξής:

«Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.»

4 Το άρθρο 4 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

2. Η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά ούτε τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης ούτε το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.»

5 Το άρθρο 5 της εν λόγω οδηγίας έχει ως εξής:

«Στην περίπτωση συμβάσεων των οποίων όλες ή μερικές ρήτρες που προτείνονται στον καταναλωτή έχουν συνταχθεί εγγράφως, οι ρήτρες αυτές πρέπει να συντάσσονται πάντοτε με σαφή και κατανοητό τρόπο. Σε περίπτωση αμφιβολίας για την έννοια μιας ρήτρας, επικρατεί η ευνοϊκότερη για τον καταναλωτή ερμηνεία. Αυτός ο ερμηνευτικός κανόνας δεν εφαρμόζεται στα πλαίσια των διαδικασιών που προβλέπονται στο άρθρο 7 παράγραφος 2.»

Η οδηγία 2014/17

6 Το άρθρο 7 της οδηγίας 2014/17, το οποίο φέρει τον τίτλο «Υποχρεώσεις επαγγελματικής δεοντολογίας κατά την παροχή πιστώσεων σε καταναλωτές», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Όταν ο πιστωτικός φορέας, ο μεσίτης πιστώσεων ή ο εντεταλμένος αντιπρόσωπος εκπονεί πιστωτικά προϊόντα, χορηγεί, διαμεσολαβεί ή παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες σχετικά με πίστωση και, κατά περίπτωση, συμπληρωματικές υπηρεσίες σε καταναλωτές ή όταν εκτελεί σύμβαση πίστωσης, τα κράτη μέλη απαιτούν να ενεργεί με εντιμότητα, δικαιοσύνη, διαφάνεια και επαγγελματισμό λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των καταναλωτών. […]»

7 Το άρθρο 43, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής έχει ως εξής:

«Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται σε συμβάσεις πίστωσης που ισχύουν πριν από τις 21 Μαρτίου 2016.»

Το ισπανικό δίκαιο

Ο νόμος 5/2019

8 Το άρθρο 14 του Ley 5/2019, reguladora de los contratos de crédito inmobiliario (νόμου 5/2019 περί ρυθμίσεως των συμβάσεων στεγαστικού δανείου), της 15ης Μαρτίου 2019 (BOE αριθ. 65, της 16ης Μαρτίου 2019), προβλέπει τα εξής:

«3. Στον δανειολήπτη ή δυνητικό δανειολήπτη μπορούν να καταλογιστούν μόνον έξοδα ή προμήθειες για υπηρεσίες οι οποίες σχετίζονται με δάνεια και τις οποίες έχει ρητώς αποδεχθεί ή ζητήσει, εφόσον τα εν λόγω έξοδα ή προμήθειες αντιστοιχούν σε πράγματι παρασχεθείσες υπηρεσίες ή σε δαπάνες οι οποίες πραγματοποιήθηκαν και μπορούν να τεκμηριωθούν.

4. Εάν συνομολογηθεί προμήθεια για τα έξοδα φακέλου, η εν λόγω προμήθεια καταβάλλεται άπαξ και περιλαμβάνει το σύνολο των εξόδων που σχετίζονται με τη μελέτη, τη διεκπεραίωση ή τη χορήγηση του δανείου ή άλλων παρεμφερών εξόδων σύμφυτων με τη δραστηριότητα του δανειστή λόγω της χορήγησης του δανείου. Στην περίπτωση δανείων σε ξένο νόμισμα, η προμήθεια για τα έξοδα φακέλου συμπεριλαμβάνει κάθε προμήθεια συναλλάγματος που αντιστοιχεί στην αρχική εκταμίευση του δανείου.»

Η απόφαση του Υπουργείου Προεδρίας σχετικά με τη διαφάνεια των χρηματοπιστωτικών όρων των ενυπόθηκων δανείων

9 Το παράρτημα ΙΙ της Orden del Ministerio de la Presidencia sobre transparencia de las condiciones financieras de los préstamos hipotecarios (αποφάσεως του Υπουργείου Προεδρίας σχετικά με τη διαφάνεια των χρηματοπιστωτικών όρων των ενυπόθηκων δανείων), της 5ης Μαΐου 1994 (BOE αριθ. 112, της 11ης Μαΐου 1994, σ. 14444), ορίζει στην παράγραφο 4.ª, η οποία φέρει τον τίτλο «Προμήθειες», τα εξής:

«1. Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου – Όλα τα έξοδα μελέτης του δανείου, χορήγησης ή διεκπεραίωσης του ενυπόθηκου δανείου ή άλλα παρεμφερή έξοδα σύμφυτα με τη δραστηριότητα του πιστωτικού ιδρύματος λόγω της χορήγησης του δανείου, πρέπει υποχρεωτικώς να ενσωματώνονται σε μία ενιαία προμήθεια, καλούμενη “προμήθεια για τα έξοδα φακέλου”, η οποία καταβάλλεται άπαξ. Το ύψος της προμήθειας, καθώς και η μορφή της και η ημερομηνία καταβολής της προσδιορίζονται στη συγκεκριμένη ρήτρα.

[…]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

10 Στις 3 Νοεμβρίου 2005 η Justa συνήψε, με δημόσιο έγγραφο, σύμβαση ενυπόθηκης πίστωσης με την Banco Bilbao Vizcaya Argentaria.

11 Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της ως άνω σύμβασης, ο δανειολήπτης έπρεπε κατά την υπογραφή της σύμβασης να καταβάλει προμήθεια για τα έξοδα φακέλου ανερχόμενη σε ποσοστό 0,25 % του δανειζομένου κεφαλαίου.

12 Η Justa άσκησε αγωγή κατά της Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, ενώπιον του Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 6 de Ceuta (έκτου τμήματος του πρωτοδικείου Ceuta, Ισπανία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, με αίτημα, μεταξύ άλλων, την αναγνώριση του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας που προβλέπει την προμήθεια για τα έξοδα φακέλου.

13 Στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι στην απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 και C-259/19, EU:C:2020:578), το Δικαστήριο προέβη, μεταξύ άλλων, στην ερμηνεία της οδηγίας 93/13 όσον αφορά τον έλεγχο του καταχρηστικού χαρακτήρα και της διαφάνειας ρήτρας η οποία περιλαμβάνεται σε διεπόμενη από το ισπανικό δίκαιο δανειακή σύμβαση και επιβάλλει στον δανειολήπτη την καταβολή προμήθειας για τα έξοδα φακέλου. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, κατόπιν της ως άνω αποφάσεως, πλείονα εθνικά δικαστήρια εξέδωσαν αποφάσεις περί ακυρώσεως των ρητρών που προβλέπουν τέτοια προμήθεια, γεγονός που οδήγησε το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο, Ισπανία) να υποβάλει νέα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως σχετικά με την ίδια ρήτρα, επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου) (C-565/21, EU:C:2023:212).

14 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον η νομολογία του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου) συνάδει προς την τελευταία ως άνω απόφαση.

15 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει σε απόφαση του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου) της 29ης Μαΐου 2023 (816/2023, ES:TS:2023:2131), με την οποία το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι η προμήθεια για τα έξοδα φακέλου, η οποία συνιστά αμοιβή για τα έξοδα μελέτης, χορήγησης ή διεκπεραίωσης ενυπόθηκου δανείου ή ενυπόθηκης πίστωσης, δεν εμπίπτει στο κύριο αντικείμενο της σύμβασης δανείου και δύναται, ως εκ τούτου, να ελεγχθεί από το εθνικό δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, διευκρινίζοντας παράλληλα ότι ρήτρα η οποία προβλέπει την ως άνω προμήθεια δεν έχει, αυτή καθεαυτήν, καταχρηστικό χαρακτήρα. Επομένως, στο δικαστήριο αυτό εναπόκειται να ελέγξει ότι ο καταναλωτής είναι σε θέση να κατανοήσει τη φύση των υπηρεσιών που παρέχονται ως αντιπαροχή για τα προβλεπόμενα έξοδα, να εξακριβώσει ότι δεν υπάρχει αλληλεπικάλυψη μεταξύ των διαφόρων προβλεπόμενων εξόδων, να λάβει αρκούντως γνώση, βάσει των πληροφοριών που παρέχει το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, του οικονομικού περιεχομένου και της λειτουργίας της ρήτρας, έστω και αν ο δανειστής δεν υποχρεούται να προσδιορίσει στη σύμβαση τη φύση όλων των υπηρεσιών που παρέχονται ως αντιπαροχή της προμήθειας για τα έξοδα φακέλου, το δε εθνικό δικαστήριο οφείλει, συναφώς, να λάβει υπόψη την ιδιαίτερη προσοχή που αποδίδει ο μέσος καταναλωτής σε τέτοιου είδους ρήτρα. Επιπλέον, κατά το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο), το εθνικό δικαστήριο οφείλει να εξακριβώσει ότι το κόστος της προμήθειας για τα έξοδα φακέλου δεν είναι δυσανάλογο σε σχέση με το ποσό του δανείου, με βάση το μέσο κόστος της προμήθειας αυτής.

16 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Juzgado de Primera Instancia nº 6 de Ceuta (έκτο τμήμα του πρωτοδικείου Ceuta) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης η ερμηνεία του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου) ως προς την προμήθεια για έξοδα φακέλου, κατά την οποία αρκεί απλώς η μνεία, στην πράξη εγγραφής υποθήκης, περί του ποσού της ρήτρας και περί του ότι το ποσό αυτό δεν υπερβαίνει το προβλεπόμενο όριο ούτως ώστε να θεωρηθεί, υπό το πρίσμα του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 […], ότι η συγκεκριμένη ρήτρα δεν έχει καταχρηστικό χαρακτήρα λόγω ελλείψεως διαφάνειας, ακόμη και εάν δεν διευκρινίζεται στην ως άνω ρήτρα ούτε το περιεχόμενο ούτε η ημερομηνία;

2) Σε περίπτωση κατά την οποία η επίμαχη ρήτρα έχει περιέλθει σε γνώση του καταναλωτή πριν από τη σύναψη της σύμβασης, θεωρείται δε ότι δεν εμπίπτει στη δανειοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών, κατά την οδηγία 2014/17 […], καθώς και ότι δεν έχει σχέση με το επιτόκιο δανεισμού, πρέπει να εκδοθούν τιμολόγια και να παρασχεθούν διευκρινίσεις για τις σχετικές υπηρεσίες πριν μετακυλισθεί το κόστος τους στον καταναλωτή, τυχόν δε παράλειψη των ενεργειών αυτών αντιβαίνει στη νομοθεσία της Ένωσης, καθόσον περιορίζει τη διαφάνεια, από ουσιαστικής απόψεως, της επίμαχης ρήτρας;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού

17 Με τις γραπτές παρατηρήσεις που υπέβαλαν στο Δικαστήριο, η εναγομένη της κύριας δίκης, το Βασίλειο της Ισπανίας και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διατυπώνουν αμφιβολίες ως προς το παραδεκτό της παρούσας αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως ή, τουλάχιστον, ως προς το παραδεκτό του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος.

18 Η ένσταση περί απαραδέκτου της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, την οποία προέβαλε η εναγομένη της κύριας δίκης, στηρίζεται στο ότι η αίτηση αυτή δεν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, λόγω του ότι το αιτούν δικαστήριο δεν εκθέτει τους λόγους για τους οποίους διατηρεί αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης. Η εναγομένη της κύριας δίκης υποστηρίζει περαιτέρω ότι η προβληματική στην οποία στηρίζονται τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα έχει ήδη εξεταστεί από το Δικαστήριο στην απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου) (C-565/21, EU:C:2023:212), με αποτέλεσμα να μην είναι πλέον αναγκαίο να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά.

19 Κατά πάγια νομολογία, εναπόκειται αποκλειστικώς στον εθνικό δικαστή, ο οποίος έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη για τη δικαστική απόφαση που πρόκειται να εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υπόθεσης, τόσο την αναγκαιότητα εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως για να είναι σε θέση να εκδώσει τη δική του απόφαση όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Επομένως, εφόσον τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να αποφανθεί [απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2024, Booking.com και Booking.com (Deutschland), C-264/23, EU:C:2024:764, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

20 Συνεπώς, τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή. Το Δικαστήριο δύναται να μην αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος που έχει υποβληθεί από εθνικό δικαστήριο μόνον όταν προκύπτει προδήλως ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία για να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί [απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2024, Booking.com και Booking.com (Deutschland), C-264/23, EU:C:2024:764, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

21 Εν προκειμένω, τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν, κατ' ουσίαν, την ερμηνεία των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας 93/13 και του άρθρου 7 της οδηγίας 2014/17. Εξάλλου, από τη συνολική εξέταση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο προσδιόρισε με επαρκή ακρίβεια το πραγματικό και νομικό πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, στο οποίο εντάσσεται η σχετική αίτηση, κατά τρόπον ώστε να καθίσταται δυνατό τόσο στους ενδιαφερομένους να υποβάλουν παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και στο Δικαστήριο να δώσει χρήσιμη απάντηση στην εν λόγω αίτηση. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο εκθέτει με σαφήνεια την επίμαχη εθνική νομολογία και τις αμφιβολίες που διατηρεί ως προς το κατά πόσον η απόφαση του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου), της 29ης Μαΐου 2023 (816/2023, ES:TS:2023:2131), συνάδει προς την οδηγία 93/13, όπως η εν λόγω οδηγία ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο με την απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου) (C-565/21, EU:C:2023:212). Τα ζητήματα αυτά προκύπτουν και από τη διατύπωση των υποβληθέντων από το αιτούν δικαστήριο προδικαστικών ερωτημάτων και αφορούν, μεταξύ άλλων, τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση της διαφάνειας ρήτρας η οποία προβλέπει προμήθεια για τα έξοδα φακέλου. Καθιστούν δε επιβεβλημένη την παροχή συμπληρωματικών διευκρινίσεων επί της αποφάσεως της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου) (C-565/21, EU:C:2023:212).

22 Επομένως, η ένσταση απαραδέκτου που προέβαλε η εναγομένη της κύριας δίκης πρέπει να απορριφθεί.

23 Όσον αφορά το απαράδεκτο του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος, το Βασίλειο της Ισπανίας και η Επιτροπή θεωρούν ότι η οδηγία 2014/17, την οποία αφορά το εν λόγω ερώτημα, δεν έχει εφαρμογή ratione temporis στη διαφορά της κύριας δίκης.

24 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τις συνέπειες ενός χαρακτηρισμού των υπηρεσιών που αμείβονται με την προμήθεια για τα έξοδα φακέλου, ο οποίος τις αποκλείει, δυνάμει της οδηγίας 2014/17, από τη δραστηριότητα του τραπεζικού δανεισμού. Το προδικαστικό αυτό ερώτημα στηρίζεται στην παραδοχή ότι η ως άνω οδηγία έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης.

25 Επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 43, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/17, η οδηγία αυτή δεν εφαρμόζεται σε συμβάσεις πίστωσης που ισχύουν πριν από τις 21 Μαρτίου 2016. Πλην όμως, η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση πίστωσης συνήφθη στις 3 Νοεμβρίου 2005.

26 Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι η οδηγία 2014/17, της οποίας η ερμηνεία ζητείται κατ' ουσίαν με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, δεν έχει εφαρμογή ratione temporis υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης της κύριας δίκης.

27 Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης στο πλαίσιο του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τη νομολογία που μνημονεύεται στις σκέψεις 19 και 20 της παρούσας αποφάσεως, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να κριθεί απαράδεκτο.

Επί της ουσίας

28 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομολογία η οποία, βάσει εθνικής ρύθμισης που προβλέπει ότι η προμήθεια για τα έξοδα φακέλου αποτελεί αμοιβή για τις υπηρεσίες που σχετίζονται με τη μελέτη, τη χορήγηση ή τη διεκπεραίωση ενυπόθηκου δανείου ή ενυπόθηκης πίστωσης ή για άλλες παρεμφερείς υπηρεσίες, δέχεται ότι ρήτρα που επιβάλλει τέτοια προμήθεια στον δανειολήπτη πληροί την απαίτηση περί διαφάνειας χωρίς να ορίζει λεπτομερώς τις υπηρεσίες που παρέχονται ως αντιπαροχή για την προμήθεια ούτε τον χρόνο που απαιτείται για την παροχή των υπηρεσιών αυτών.

29 Κατ' αρχάς, επισημαίνεται ότι το εν λόγω προδικαστικό ερώτημα αφορά την εκτίμηση του σαφούς και κατανοητού χαρακτήρα και, ως εκ τούτου, της διαφάνειας, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, ρήτρας η οποία προβλέπει προμήθεια για τα έξοδα φακέλου όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης.

30 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι συμβατικές ρήτρες που εμπίπτουν στην έννοια του «κύριου αντικειμένου της σύμβασης», κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, είναι εκείνες με τις οποίες καθορίζονται οι ουσιώδεις παροχές της οικείας σύμβασης και οι οποίες, ως τέτοιες, χαρακτηρίζουν τη σύμβαση. Αντιθέτως, οι ρήτρες που έχουν παρεπόμενο χαρακτήρα σε σχέση με εκείνες που καθορίζουν την ίδια την ουσία της συμβατικής σχέσης δεν είναι δυνατόν να εμπίπτουν στην εν λόγω έννοια [πρβλ. αποφάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 2017, Andriciuc κ.λπ., C-186/16,

EU:C:2017:703, σκέψεις 35 και 36, και της 21ης Μαρτίου 2024, Profi Credit Bulgaria (Συμπληρωματικές υπηρεσίες σχετικές με τη σύμβαση πίστωσης), C-714/22, EU:C:2024:263, σκέψη 60].

31 Οι κύριες παροχές μιας σύμβασης πίστωσης είναι ότι ο δανειστής αναλαμβάνει, πρωτίστως, την υποχρέωση να θέσει στη διάθεση του οφειλέτη ορισμένο χρηματικό ποσό και ο οφειλέτης αναλαμβάνει πρωτίστως την υποχρέωση να εξοφλήσει, κατά κανόνα εντόκως, το ποσό αυτό εντός των προβλεπόμενων προθεσμιών [απόφαση της 21ης Μαρτίου 2024, Profi Credit Bulgaria (Συμπληρωματικές υπηρεσίες σχετικές με τη σύμβαση πίστωσης), C-714/22, σκέψη 61].

32 Με την απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 και C-259/19, EU:C:2020:578, σκέψη 64), το Δικαστήριο έκρινε ότι η προμήθεια για τα έξοδα φακέλου δεν μπορεί να θεωρηθεί ουσιώδης παροχή σύμβασης ενυπόθηκου δανείου απλώς και μόνον διότι περιλαμβάνεται στο συνολικό κόστος της.

33 Από τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο σχετικά με την ισχύουσα εθνική ρύθμιση προκύπτει ότι η προμήθεια για τα έξοδα φακέλου καλύπτει την αμοιβή για τις υπηρεσίες που σχετίζονται με τη μελέτη, τη χορήγηση ή τη διεκπεραίωση του δανείου ή της πίστωσης ή για άλλες παρεμφερείς υπηρεσίες σύμφυτες με τη δραστηριότητα του δανειστή λόγω της χορήγησης του δανείου ή της πίστωσης.

34 Υπό το πρίσμα της υποχρέωσης στενής ερμηνείας του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η υποχρέωση καταβολής αμοιβής για τέτοιες υπηρεσίες εμπίπτει στις κύριες υποχρεώσεις που απορρέουν από σύμβαση πίστωσης, όπως αυτές προσδιορίζονται από την υπομνησθείσα στη σκέψη 31 της παρούσας αποφάσεως νομολογία. Πράγματι, θα αντέβαινε προς την εν λόγω υποχρέωση στενής ερμηνείας να περιληφθούν στην έννοια του «κύριου αντικειμένου της σύμβασης» όλες οι παροχές που απλώς σχετίζονται με το κύριο αντικείμενο αυτό καθεαυτό και οι οποίες έχουν, ως εκ τούτου, παρεπόμενο χαρακτήρα κατά την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 30 της παρούσας αποφάσεως [απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου), C-565/21, EU:C:2023:212, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

35 Τούτου λεχθέντος, η ίδια απαίτηση περί διαφάνειας με εκείνη του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 διατυπώνεται και στο άρθρο 5 της οδηγίας, το οποίο προβλέπει ότι οι γραπτές συμβατικές ρήτρες πρέπει να συντάσσονται «πάντοτε» με σαφή και κατανοητό τρόπο. Όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, η απαίτηση περί διαφάνειας που περιλαμβάνεται στην πρώτη από τις διατάξεις αυτές έχει το ίδιο περιεχόμενο με την απαίτηση της δεύτερης [απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου), C-565/21, EU:C:2023:212, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

36 Ως εκ τούτου, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, πρέπει να γίνει δεκτό ότι με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα το δικαστήριο αυτό ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομολογία η οποία, βάσει εθνικής ρύθμισης που προβλέπει ότι η προμήθεια για τα έξοδα φακέλου αποτελεί αμοιβή για τις υπηρεσίες που σχετίζονται με τη μελέτη, τη χορήγηση ή τη διεκπεραίωση ενυπόθηκου δανείου ή ενυπόθηκης πίστωσης ή για άλλες παρεμφερείς υπηρεσίες, δέχεται ότι ρήτρα που επιβάλλει τέτοιου είδους προμήθεια στον δανειολήπτη πληροί την απαίτηση περί διαφάνειας χωρίς να ορίζει λεπτομερώς τις υπηρεσίες που παρέχονται ως αντιπαροχή για την προμήθεια ούτε τον χρόνο που απαιτείται για την παροχή των υπηρεσιών αυτών.

37 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει υπογραμμίσει ότι η απαίτηση περί διαφάνειας των συμβατικών ρητρών του άρθρου 5 της οδηγίας 93/13 δεν μπορεί να περιορίζεται απλώς στον σαφή και κατανοητό χαρακτήρα τους από τυπικής και γραμματικής απόψεως, αλλά ότι, αντιθέτως, δεδομένου ότι το σύστημα προστασίας που θεσπίζει η οικεία οδηγία στηρίζεται στην αντίληψη ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση έναντι του επαγγελματία όσον αφορά, μεταξύ άλλων, το επίπεδο πληροφόρησης, η απαίτηση αυτή περί σαφούς και κατανοητής διατύπωσης των συμβατικών ρητρών και, ως εκ τούτου, περί διαφάνειας, την οποία τάσσει η ίδια οδηγία, πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικώς [απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου), C-565/21, EU:C:2023:212, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

38 Επομένως, η εν λόγω απαίτηση πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιβάλλει όχι μόνο να είναι η επίμαχη ρήτρα κατανοητή από γραμματικής απόψεως, αλλά και να εκθέτει η σύμβαση κατά τρόπο διαφανή τη συγκεκριμένη λειτουργία του μηχανισμού στον οποίο αναφέρεται η οικεία ρήτρα καθώς και, ενδεχομένως, τη σχέση μεταξύ του μηχανισμού αυτού και του μηχανισμού που προβλέπουν άλλες ρήτρες, ούτως ώστε ο καταναλωτής να είναι σε θέση να εκτιμήσει, βάσει σαφών και κατανοητών κριτηρίων, τις οικονομικές συνέπειες που απορρέουν για τον ίδιο από τον μηχανισμό αυτόν [απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου), C-565/21, EU:C:2023:212, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

39 Από την προπαρατεθείσα νομολογία δεν προκύπτει ότι ο δανειστής υποχρεούται να προσδιορίζει αναλυτικά, στην οικεία σύμβαση, τη φύση όλων των υπηρεσιών που παρέχονται ως αντιπαροχή για τα έξοδα που προβλέπονται από μία ή περισσότερες συμβατικές ρήτρες. Εντούτοις, λαμβανομένης υπόψη της προστασίας που η οδηγία 93/13 σκοπεί να παράσχει στον καταναλωτή λόγω της ασθενέστερης θέσης του έναντι του επαγγελματία όσον αφορά τόσο τη διαπραγματευτική ισχύ όσο και το επίπεδο της πληροφόρησης, πρέπει η φύση των πράγματι παρεχομένων υπηρεσιών να μπορεί ευλόγως να γίνει αντιληπτή ή να συναχθεί από τη σύμβαση θεωρούμενη στο σύνολό της. Επιπλέον, ο καταναλωτής πρέπει να είναι σε θέση να εξακριβώσει ότι δεν υπάρχει αλληλεπικάλυψη μεταξύ των διαφόρων εξόδων ή μεταξύ των υπηρεσιών που καλύπτονται από τα έξοδα αυτά [αποφάσεις της 3ης Οκτωβρίου 2019, Kiss και CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, σκέψη 43, και της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου), C-565/21, EU:C:2023:212, σκέψη 32].

40 Συναφώς, στη σκέψη 70 της της αποφάσεως της 16ης Ιουλίου 2020, Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 και C-259/19, EU:C:2020:578), το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει αν το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα γνωστοποίησε στον καταναλωτή επαρκή στοιχεία ώστε αυτός να λάβει γνώση του περιεχομένου και της λειτουργίας της ρήτρας που του επιβάλλει την καταβολή προμήθειας για τα έξοδα φακέλου, καθώς και τον ρόλο της στο πλαίσιο της σύμβασης δανείου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο καταναλωτής θα έχει επίγνωση των λόγων που δικαιολογούν την αμοιβή που αντιστοιχεί στην επίμαχη προμήθεια και θα δύναται, επομένως, να εκτιμήσει την έκταση της δέσμευσης που αναλαμβάνει και, ιδίως, το συνολικό κόστος της εν λόγω σύμβασης [απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου), C-565/21, EU:C:2023:212, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

41 Η εκ μέρους του αρμοδίου δικαστηρίου εκτίμηση του σαφούς και κατανοητού χαρακτήρα ρήτρας όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης πρέπει να γίνεται με βάση το σύνολο των κρίσιμων πραγματικών στοιχείων και, μεταξύ άλλων, το γράμμα της υπό εξέταση ρήτρας, τις πληροφορίες που παρέσχε το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα στον δανειολήπτη, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που υποχρεούται να παράσχει σύμφωνα με τη σχετική εθνική νομοθεσία, καθώς και τη διαφήμιση που πραγματοποίησε το ίδρυμα αυτό σχετικά με το είδος της συναφθείσας σύμβασης, τούτο δε

λαμβανομένου υπόψη του επιπέδου προσοχής που δύναται να αναμένεται από τον μέσο καταναλωτή ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος [απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου), C-565/21, EU:C:2023:212, σκέψη 40].

42 Όσον αφορά το χρονικό σημείο κατά το οποίο πρέπει να παρέχεται η πληροφόρηση στον καταναλωτή, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η παροχή, πριν από τη σύναψη της σύμβασης, της πληροφόρησης σχετικά με τους συμβατικούς όρους και τις συνέπειες της σύναψης αυτής είναι ουσιώδους σημασίας για τους καταναλωτές. Βάσει ιδίως της πληροφόρησης αυτής ο καταναλωτής αποφασίζει αν επιθυμεί να δεσμευθεί από τους όρους που έχει διατυπώσει προηγουμένως ο επαγγελματίας [αποφάσεις της 9ης Ιουλίου 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, σκέψη 47, και της 12ης Ιανουαρίου 2023, D. V. (Δικηγορική αμοιβή – Αρχή της ωριαίας χρεώσεως), C-395/21, EU:C:2023:14, σκέψη 39].

43 Επί σύμβασης παροχής νομικών υπηρεσιών με ωριαία χρέωση, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι, καίτοι δεν μπορεί να απαιτηθεί από έναν επαγγελματία να ενημερώσει τον καταναλωτή για τις τελικές οικονομικές συνέπειες της δέσμευσής του, οι οποίες εξαρτώνται από μελλοντικά, απρόβλεπτα και ανεξάρτητα από τη θέληση του επαγγελματία γεγονότα, οι πληροφορίες τις οποίες υποχρεούται να γνωστοποιεί πριν από τη σύναψη της σύμβασης πρέπει να παρέχουν στον καταναλωτή τη δυνατότητα να λάβει την απόφασή του με σύνεση και με πλήρη επίγνωση, αφενός, της πιθανότητας να προκύψουν τέτοια γεγονότα και, αφετέρου, των συνεπειών που ενδέχεται να προκύψουν από αυτά όσον αφορά τη διάρκεια της επίμαχης παροχής νομικών υπηρεσιών [απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2023, D. V. (Δικηγορική αμοιβή – Αρχή της ωριαίας χρεώσεως), C-395/21, EU:C:2023:14, σκέψη 43].

44 Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι η ρήτρα που επιβάλλει στον δανειολήπτη προμήθεια για τα έξοδα φακέλου ποσού 435 ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί σε ποσοστό 0,25 % του ποσού του χορηγουμένου δανείου, ορίζεται στην εθνική ρύθμιση ως αμοιβή για υπηρεσίες που σχετίζονται με τη μελέτη, τη χορήγηση ή τη διεκπεραίωση ενυπόθηκου δανείου ή ενυπόθηκης πίστωσης ή για άλλες παρεμφερείς υπηρεσίες. Η απαίτηση περί διαφάνειας, η οποία αποσκοπεί κυρίως να διασφαλίσει ότι ο καταναλωτής είναι σε θέση να εκτιμήσει τις οικονομικές συνέπειες ρήτρας όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν συνεπάγεται υποχρέωση του τραπεζικού ιδρύματος να εκθέσει αναλυτικά τη φύση των υπηρεσιών που παρέχονται ως αντιπαροχή της προμήθειας για τα έξοδα φακέλου, όπως προκύπτει από τη νομολογία που παρατίθεται στη σκέψη 38 της παρούσας αποφάσεως, ούτε τον αριθμό των ωρών που απαιτούνται για την παροχή των επιμέρους υπηρεσιών, υπό την προϋπόθεση ότι η επίμαχη ρήτρα τηρεί το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο.

45 Προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, μπορεί επίσης να διευκρινιστεί ότι, κατά μείζονα λόγο, δεν προκύπτει από την οδηγία 93/13 ότι το τραπεζικό ίδρυμα υποχρεούται να παρέχει στον καταναλωτή τιμολόγια στα οποία να εκτίθεται αναλυτικά η φύση των παρεχομένων υπηρεσιών, υπό την προϋπόθεση ότι το εθνικό δικαστήριο μπορεί να ελέγξει το υποστατό των υπηρεσιών αυτών. Πράγματι, μια τέτοια υποχρέωση δεν θα ήταν εξ ορισμού ικανή να διευκολύνει τον καταναλωτή όσον αφορά την κατανόηση πριν από τη σύναψη της σύμβασης, δεδομένου ότι η προμήθεια για τα έξοδα φακέλου καταβάλλεται άπαξ, κατά τον χρόνο χορήγησης του δανείου, η δε τιμολόγηση πραγματοποιείται μετά την υπογραφή της εν λόγω σύμβασης.

46 Υπενθυμίζεται ότι η εκτίμηση του «σαφούς και κατανοητού» χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 5 της οδηγίας 93/13, συμβατικής ρήτρας όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης πρέπει να διενεργείται από το εθνικό δικαστήριο βάσει του συνόλου των κρίσιμων πραγματικών στοιχείων και λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων που περιέβαλαν τη σύναψη της σύμβασης. Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής πρέπει, μεταξύ άλλων, να λαμβάνονται υπόψη οι πληροφορίες που παρέσχε το ίδρυμα στον δανειολήπτη κατά τα διάφορα στάδια που προηγούνται της υπογραφής της σύμβασης δανείου, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών που το ίδρυμα υποχρεούται να παράσχει σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία. Ο ως άνω κατά περίπτωση έλεγχος αποκτά ιδιαίτερη σημασία διότι η διαφάνεια συμβατικής ρήτρας, την οποία απαιτεί το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13, αποτελεί ένα από τα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας αυτής, η οποία πρέπει να διενεργείται από το εθνικό δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας (απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, Kiss και CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, σκέψη 49). Επομένως, κατ' αρχήν, ο καταχρηστικός χαρακτήρας συγκεκριμένης συμβατικής ρήτρας δεν μπορεί να τεκμαίρεται, δεδομένου ότι ο χαρακτηρισμός αυτός ενδέχεται να εξαρτάται από τις ειδικές περιστάσεις που προσιδιάζουν στη σύναψη της εκάστοτε σύμβασης και, ιδίως, από τις συγκεκριμένες πληροφορίες που παρέχει ο εκάστοτε επαγγελματίας στον εκάστοτε καταναλωτή, καθώς και από το υποστατό των παρεχόμενων υπηρεσιών.

47 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομολογία η οποία δέχεται ότι πληροί την απαίτηση περί διαφάνειας συμβατική ρήτρα που προβλέπει, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, την καταβολή από τον καταναλωτή προμήθειας για τα έξοδα φακέλου ως αμοιβή για τις υπηρεσίες που σχετίζονται με τη μελέτη, τη χορήγηση ή τη διεκπεραίωση ενυπόθηκου δανείου ή ενυπόθηκης πίστωσης ή για άλλες παρεμφερείς υπηρεσίες, χωρίς να περιέχει αναλυτική περιγραφή της φύσης των υπηρεσιών αυτών ούτε ένδειξη του χρόνου που απαιτείται για την παροχή τους, υπό την προϋπόθεση ότι ο καταναλωτής είναι σε θέση να εκτιμήσει τις οικονομικές συνέπειες που απορρέουν για τον ίδιο από τη ρήτρα αυτή, να κατανοήσει τη φύση των υπηρεσιών που παρέχονται ως αντιπαροχή για τα έξοδα που προβλέπει η εν λόγω ρήτρα και να εξακριβώσει ότι δεν υπάρχει αλληλεπικάλυψη μεταξύ των διαφόρων εξόδων που προβλέπει η σύμβαση ή μεταξύ των υπηρεσιών που καλύπτονται από τα έξοδα αυτά.

Επί των δικαστικών εξόδων

48 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (όγδοο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 5, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές,

έχει την έννοια ότι:

δεν αντιτίθεται σε εθνική νομολογία η οποία δέχεται ότι πληροί την απαίτηση περί διαφάνειας συμβατική ρήτρα που προβλέπει, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, την καταβολή από τον καταναλωτή προμήθειας για τα έξοδα φακέλου ως αμοιβή για τις

υπηρεσίες που σχετίζονται με τη μελέτη, τη χορήγηση ή τη διεκπεραίωση ενυπόθηκου δανείου ή ενυπόθηκης πίστωσης ή για άλλες παρεμφερείς υπηρεσίες, χωρίς να περιέχει αναλυτική περιγραφή της φύσης των υπηρεσιών αυτών ούτε ένδειξη του χρόνου που απαιτείται για την παροχή τους, υπό την προϋπόθεση ότι ο καταναλωτής ήταν όντως σε θέση να εκτιμήσει τις οικονομικές συνέπειες που απορρέουν για τον ίδιο από τη ρήτρα αυτή, να κατανοήσει τη φύση των υπηρεσιών που παρέχονται ως αντιπαροχή για τα έξοδα που προβλέπει η εν λόγω ρήτρα και να εξακριβώσει ότι δεν υπάρχει αλληλεπικάλυψη μεταξύ των διαφόρων εξόδων που προβλέπει η σύμβαση ή μεταξύ των υπηρεσιών που καλύπτονται από τα έξοδα αυτά.

(υπογραφές)